

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ

**„НАЧЕЛА ДОБРЕ ВЛАДАВИНЕ – НАЧЕЛО
ПРАВНЕ СИГУРНОСТИ И НАЧЕЛО
ПРАВИЧНОСТИ“**

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК - ПРОЈЕКАТ

Косовска Митровица
2018. године

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ
„Начела добре владавине – начело правне сигурности и начело
правичности“ за период 2016-2018. година

Издавач:

Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

За издавача

Проф. др Владан Михајловић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Владимир Боранијашевић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Јелена Беловић

Уређивачки одбор:

Проф. др Владан Михајловић

Проф. др Марија Крвавац

Проф. др Олга Јовић Прлаиновић

Проф. др Дејан Мирковић

Доц. др Саша Атанасов

Технички уредник

Младен Годоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-055-7

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

Др Здравко ГРУЈИЋ*

343.24(497.11)

НОВЧАНА КАЗНА – ПРЕИСПИТИВАЊЕ АЛТЕРНАЦИЈЕ КАО КАРАКТЕРИСТИКЕ САНКЦИЈЕ -

Апстракт: Новчана казна представља једну од најстаријих кривичних санкција, посматрано од периода који карактерише монистички систем кажњавања. Као део система кривичних санкција прописана је у свим модерним кривичноправним системима, у различитим модалитетима одмеравања, начином извршења и ефектима примене. Новчана казна представља и део система кривичног санкционисања у Републици Србији, иако је у последњем периоду њена заступљеност структури изречених кривичних санкција у константном опадању, а делотворност значајно умањена. Прописивање нових кривичних санкција у Кривичном законнику из 2006. године, односно нових алтернатива казни затвора, отворило је питање да ли је и новчана казна према својим карактеристикама алтернатива казни затвора - традиционална или нова (према прописаном примарном начину одмеравања). Иако велики број аутора у домаћој и иностраној доктрини полази од става да је новчана казна примарна алтернатива казни затвора, циљ овог рада је преиспитивање алтернативе као карактеристике ове кривичне санкције.

Кључне речи: новчана казна, алтернативе казни затвора, карактеристика кривичне санкције

УВОДНА ИЗЛАГАЊА О НОВЧАНОЈ КАЗНИ

Новчана казна представља самосталну кривичну санкцију имовинског карактера чију садржину представља обавеза учиниоца да због извршеног кривичног дела плати одређени новчани износ у корист државе. Нападом на имовину учиниоца кривичног дела и установљавањем обавезе плаћања новчаног износа, новчана казна представља кривичну санкцију ретрибутивног карактера али, истовремено, најекономичнију санкцију према начину њеног извршења и “користи” која се остварује за државу.

Историјски посматрано, новчана казна је настала веома рано и то у вези са системом композиције према којој је извршилац забрањеног

---

* Доцент, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, zdravko.grujic@pr.ac.rs

понашања плаћао одређену суму новца оштећеном или његовој породици као накнаду за учињено дело чиме се избегавала примена крвне освете.¹ Јачањем функција државе посредничка улога између учиниоца дела и породице оштећеног замењена је доминантном и преузета је обавеза наплате одређеног новчаног износа, али у сопствену корист. Тиме је новчана казна постала аутономна кривична санкција усмерена против имовине учиниоца кривичног дела.

Изрицањем новчане казне између учиниоца кривичног дела и државе ствара се „специфичан“ облигациони однос у коме се држава појављује као поверилац, а учинилац као дужник.² Данас представља кривичну санкцију која се у упоредном праву појављује у свим кривичноправним системима, док у појединим представља основно средство реаговања на криминално понашање.³

---

¹ Зоран Стојановић, *Кривично право – општи део*, Београд, 2010, стр. 260; Драган Јовашевић, *Примена новчане казне у сузбијању криминалитета – право, теорија и пракса Републике Србије, Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 2014, 295;

² Драган Јовашевић, *Кривично право – општи део*, Београд, 2010, 219-220.

³ Тако је нпр. у укупној структури изречених кривичних санкција новчана казна чинила 73% санкција у Аустрији, 82% у Немачкој или преко 95% у Јапану. Р. Novovic, *Sistem sankcija, alternative kazni zatvora i ljudska prava, Prava čoveka i savremena kretanja u kriminalnoj politici*, Beograd, 1989, str. 95. Исто и у: Миленко Радоман, *Пенологија и систем извршења кривичних санкција*, Нови Сад, Београд, 2003, стр. 60, фуснота 1. У нашој земљи је 1990. године проценат новчане казне у укупном броју изречених кривичних санкција износио 45%. Видети: Ђорђе Ђорђевић, *Одмеравање новчане казне, Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, број 3, Београд, 1998, стр. 102. Након неколико година у којима је примена новчане казне, услед економске ситуације и хиперинфлације, била обесмишљена учињени су озбиљни напори у њеној реафирмацији. „Парадоксално је да је после ступања на снагу КЗ (2006) чак дошло до пада примене новчане казне, иако је интенција законодавца била да се повећа проценат осуђених на новчану казну, а смањи обим примене условне осуде. Према подацима Статистичког завода Србије (Билтен 529, Београд, 2010) од 2006. године, учешће новчане казне у структури изречених кривичних санкција је у сталном паду. Тако, 2005. године удео изречених новчаних казни у структури изречених санкција био је 21,85% (сличан проценат запажа се од 2001. године), да би се у наредном периоду тај проценат смањивао и у 2009. години износи 16,51%.“ Зоран Стојановић, *Везаност суда казним распонима новчане казне – прилог тумачењу одредаба о минимуму и максимуму новчане казне, Crimen*, Број 1, 2012, стр. 96, фуснота 2. Тренд смањивања процента новчане казне у структури изречених кривичних санкција настављен је у наредном периоду, тако да је од 2006. до 2014. године са 19,4%, опао на 8,8%. Републички завод за статистику, *Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења, осуде 2014*, Билтен број 603, Београд, 2015, 57.

1. НОВЧАНА КАЗНА – ОСПОРАВАЊА И ПРЕДНОСТИ КАО САНКЦИЈЕ

У домаћој литератури, Срзетић, Стајић и Лазаревић сублимирају приговоре и оспоравања новчане казне као кривичне санкције који се појављују у теорији кривичног права и представљају аргументе којима се оповргавају изнете критике и истичу предности новчане казне у савременим системима кривичних санкција.

За противнике новчане казне, како истичу ови аутори, реч је о кривичној санкцији која се по својој садржини не уклапа у савремене циљеве криминалне политике. Ова казна је пре свега неправична, јер неједнако погађа учиниоце кривичних дела због њиховог различитог имовног стања. Новчана казна је лишена персоналног карактера. Ако се изриче учиниоцу који има материјалне обавезе према другим лицима, што је у пракси чест случај, она у подједнакој мери погађа и друга лица која нису нимало крива за извршено дело. Нису ретки ни случајеви да терет плаћања новчане казне пада на друга лица а не на осуђеног (родитељи уместо детета или ближи сродници осуђеног) чиме се такође губи персонални карактер ове казне. Критика се односи на могућност остваривања циљева генералне превенције јер њено изрицање у симболичним износима и различитост њеног ефекта зависно од имовинског стања нема, по правилу, застрашујући утицај на потенцијалне учиниоце кривичних дела. Оспорава се њен специјално-превентивни карактер због чињеница да се ради о казни ретрибутивног карактера, која пре свега значи материјалну одмазду за извршено кривично дело лишену сваког моралног утицаја на учиниоца где осуђени ову казну осећа као „богаћење државе на његов рачун“ и зато она не може поправно да делује на њега, већ напротив, изазива осећај неправде и револта према друштву.⁴

Поборници новчане казне, с друге стране, указују да низ недостатака ове санкције не произилази из њене природе, већ из неправилности у њеном изрицању које се могу отклонити. Потпуније утврђивање имовног стања учиниоца у току кривичног поступка и одмеравање новчане казне према тако утврђеном стању отклонило би критику да она неједнако погађа осуђена лица. Правилна примена новчане казне свела би на минимум случајеве у којима се она не може извршити, а у случају неплаћања новчане казне постоји могућност њеног претварања у казну затвора. Изнета критика по којој она неједнако погађа учиниоце кривичних дела, али и друга лица из њихове близине оповргава се ставом да то није карактеристика само новчане,

---

⁴ Никола Срзетић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *Кривично право СФРЈ – општи део*, Београд, 1990, 358-359.

већ и за сваке друге казне. Применом ове казне могу се остварити циљеви и генералне и специјалне превенције, уколико се не би изрицала у минималним износима њена примена би могла превентивно да делује и на учиниоца и на остале грађане. Неосновано је и тврђење да претња високом новчаном казном не делује застрашујуће. Такође, ова казна је посебно погодна за учиниоце које врше кривична дела из користољубља. Новчана казна је погодна за замену кратке казне лишења слободе, а тиме и за избегавање оних штетних последица које краткотрајно затварање учинилаца може да произведе.⁵

Управо последњи аргумент који смо навели определио је многе ауторе да новчану казну сматрају алтернативом казни затвора, и то традиционалном. Таква констатација се, на први поглед, и може учинити исправном. У прилог овом схватању износи се чињеница да је у великом броју савремених кривичноправних система казна затвора прописана за већину инкриминација па, сасвим логично, постојање могућности супституције затвора новчаном казном указује да се ради о правој алтернативи казни затвора.⁶ Међутим, да ли је то тако?

2. СИСТЕМИ ОДМЕРАВАЊА НОВЧАНЕ КАЗНЕ И ПИТАЊЕ КАРАКТЕРА АЛТЕРНАЦИЈЕ

Пре изношења аргумената о томе да се новчана казна не може сматрати класичном традиционалном алтернативом казни затвора морамо указати да постоје различити системи одмеравања ове казне. Систем новчане

---

⁵ Ibid.

⁶ *Bishop*, један од најбољих познавалаца алтернативна казни затвора у Европи, заступник је става да је новчана казна најважнија алтернатива казни затвора. У објављеним резултатима истраживања из 1988. године указује на кривичноправне системе у којима је предвиђена обавезна супституција краткотрајне казне затвора новчаном казном. На пример, у Аустрији је Кривичним законом предвиђено да је суд у обавези да изрекне новчану казну уместо казне затвора у трајању до шест месеци, уколико је за извршено кривично дело запређена казна затвора у трајању до пет година, уколико изрицање казне затвора није неопходно за остваривање циљева специјалне или генералне превенције; У Грчкој је у Кривичном закону из 1984. године предвиђено да се, по правилу, казна затвора у трајању до шест месеци замењује новчаном казном, а да се и казна затвора у трајању до осамнаест месеци може заменити новчаном, осим код одређених таксативно набројаних кривичних дела; Кривични законик Португала из 1982. године предвиђа да се казна затвора у трајању до шест месеци мора заменити новчаном казном, осим уколико лишавање слободе није суштински важно за остваривање циљева генералне превенције. Norman Bishop, *Non-Custodial Alternatives in Europe*, HEUNI, Publication Series No. 14, Helsinki, 1998, стр. 79-81. У системима који на овај начин прописују замену краткотрајне казне лишења слободе, новчана казна према законској одредби постаје „императивни супститут“ казне затвора.

казне у фиксном (одређеном) износу је најстарији и најзаступљенији у упоредном праву. Учиниоцу кривичног дела се изриче новчана казна у тачно одређеном износу који може бити унапред прописан за свако кривично дело за које је забрањена ова казна (апсолутно одређене казне) и који је карактеристичан за најстарије правне изворе, или се новчана казна може изрећи у оквиру унапред прописаних казнених распона (релативно одређене казне).

У нововековним кривичним законима успоставља се систем релативно одређених казни према којем се законом одређују општи минимум и максимум новчане казне, као оквир унутар којег суд може да одмерава износ новчане казне, или се код појединачних инкриминација, или општом одредбом, прописују казнени распони новчане казне, као посебни минимум или посебни максимум казне који се може изрећи учиниоцу кривичног дела.⁷

У литератури се наводи да је позитивна одлика овог система његова једноставност и прецизност, јер су сви новчани износи тачно одређени па није потребно никакво касније одређивање, обрачунавање и везивање за неке друге вредносне елементе. Сматра се веома погодним за примену у пракси јер је једноставан, а у потпуности је у складу са принципом законитости кривичног дела и казне јер су износи новчане казне јасно у закону одређени.⁸

Морамо да нагласимо да ефикасна примена новчане казне подразумева стабилност економског, фискалног и монетарног система одређене државе, док супротне тенденције и посебно економски положај и неповољан имовински (имовни) статус учинилаца кривичног дела, умањују ефикасност овог система. Управо овај други аргумент, односно неједнак економски статус и имовно стање учинилаца указали су на основне недостатке примене система новчане казне у одређеном износу.

Наиме, прописивањем новчаних казни у оквиру овог система омогућава се суду да у оквиру општег или посебног минимума и максимума казне, као и на основу објективних критеријума, тежине кривичног дела и околности код којима је извршено, на једноставнији начин одмерава новчани износ казне. Међутим, узимање у обзир субјективних критеријума који се односе на учиниоца кривичног дела, као и његово материјално и имовно стање или финансијске могућности, од суштинског је значаја за одмеравање износа новчане казне и утврђивање могућности да се изречена новчана казна

---

⁷ Више о томе: Ђорђе Ђорђевић, Новчана казна у КЗ Србије и проблеми њене примене у пракси, *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспекти)*, Златибор, 2012, 396-397.

⁸ Наташа Мрвић-Петровић, Ђорђе Ђорђевић, *Моћ и немоћ казне*, Београд, 1998, 65.

наплати. Економске могућности учиниоца кривичног дела су, како се истиче, *condition sine qua non* за примену овог система новчане казне.⁹

Недостаци система прописивања новчане казне у одређеном износу, у процесу њеног одмеравања и изрицања, детерминисали су потребу изналагања праведнијих и ефикаснијих система одмеравања новчане казне. Све је већи број савремених законодавстава који садрже решења по којима се као примарни, ређе супсидијарни или суплементорни, прописује систем новчане казне у дневним износима (*day-fines*), познат и под називима „дани-новчана казна“ или „систем дневних глоба“. Поред овог система, у упоредном кривичном праву познати су и други системи одмеравања и изрицања новчане казне. У литератури се указује на систем пропорционалног одмеравања новчане казне, систем просечних личних доходака и на мешовити систем.¹⁰

Став да новчана казна не представља традиционалну алтернативу казни затвора износимо у односу на систем новчане казне у одређеном износу који обележава историју примене ове казне.

Наиме, новчана казна је настала знатно пре казне затвора. Казна лишења слободе, као што смо претходно истакли, прописује се у кривичним законима крајем осамнаестог века, а кулминацију у примени достиже од средине деветнаестог века. За разлику од казне затвора, новчана казна је знатно старија кривична санкција и била је позната и примењивана још у Старом веку. Њену претечу, као што смо истакли, представља систем композиције по коме је учинилац „откупљивао“ своје недело плаћајући одређену суму породици оштећеног и тиме спречавао освету и одмазду због извршеног дела.

---

⁹ Десанка Лазаревић, *Краткотрајне казне затвора*, Београд, 1974, 118.

¹⁰ Према систему пропорционалног одмеравања, новчана казна се одмерава у одређеној пропорцији између проузроковане штете или остварене противправне имовинске користи извршењем кривичног дела и висине новчане казне. Овај систем, познат је у најстаријим правним системима, у данашњим законодавствима најчешће има парцијалну примену, односно најчешће је предвиђен као систем на основу кога се одмерава новчана казна само код појединих инкриминација. Како основу овог система чини пропорција, износ новчане казне одређује се као на пример двоструки, петоструки или десетоструки износ утврђене штете проузроковане извршењем кривичног дела или имовинске користи остварене извршењем кривичног дела. На основу система просечних личних доходака, који је сличан систему новчане казне у дневним износима, новчана казна се одмерава на основу личног дохотка учиниоца кривичног дела или на основу износа просечног личног дохотка у одређеној држави, или другој административно-територијалној јединици. Мешовити системи предвиђају више од једног система одмеравања новчане казне. Више о томе: Н. Мрвић-Петровић, Ђ. Ђорђевић, *Op. cit.*, стр. 63-72; Д. Јовашевић, *Op. cit.*, 221.

Новчана казна је представљала део система казни и у периодима средњовековног суровог казненог симболизма, у основи оличеног у примени смртне и различитих телесних казни. На преласку у Нови век и доба „апсолутизације“ казне лишења слободе умањује се значај новчане казне.

Међутим, након учесталих критика казне затвора, првенствено краткотрајних казни лишења слободе, долази до специфичне реafirмације новчане казне, према многима, као адекватног супститута казни затвора. При том, новчана казна није изменила ни садржај нити сврху, представљајући казну којом друштво на рационалан начин напада имовину учиниоца кривичног дела, па се поставља питање да ли казна која није променила основни садржај може да добије другачију функцију и постане алтернатива казни која се налази у специфичној „кризи“?

Имајући у виду претходно изнето, сматрамо да се новчана казна не може сматрати традиционалном алтернативом казни затвора. То што је, у једном кратком историјском периоду у односу на вишевековну традицију примене, имала функцију да алтернира краткотрајне казне лишења слободе не може променити њену сврху ни функцију, нити потврдити карактер традиционалне алтернативе казни затвора.

У прилог тврдњи да се новчана казна не може сматрати традиционалном алтернативом казни затвора, преносимо став изнет у домаћој правној литератури са којим се, уз ограду да се односи на новчану казну у одређеном износу, потпуно слажемо. Шкулић, сматра да се новчана казна не може сматрати алтернативном јер се изриче само онда када је то стриктно прописана за одређено кривично дело, независно од тога да ли се она у ретким случајевима прописује као једина казна или „алтернативно“ уз казну затвора. Чак и када се изриче за кривична дела учињена из користољубља, код инкриминација у којима није прописана као споредна казна, не може се сматрати алтернативном кривичном санкцијом јер она у таквој ситуацији не само да не замењује казну затвора, већ се изриче кумулативно уз казну затвора као главном казном. Новчана казна би добила алтернативни карактер једино ако би се општим одредбама Кривичног законика омогућило да суд, за кривична дела одређене тежине (нпр. кривична дела за које је прописана казна затвора до три године), увек, што значи и када та казна није у посебном делу кривичног закона прописана као алтернатива казни затвора, може уместо казне затвора изрећи новчану казну према одређеној пропорцији зависно од тежине кривичног дела.¹¹

---

¹¹ Милан Шкулић, Алтернативне кривичне санкције-појам, могућности и перспективе, *Алтернативне кривичне санкције и поједностављене форме поступања*, Canada – Serbia Judicial Reform Project, Београд, 2009, 49.

3. МЕЋУСОБНА АЛТЕРНАЦИЈА КАЗНЕ ЗАТВОРА И НОВЧАНЕ КАЗНЕ

Овде би се, такође, могло поставити питање да ли у случајевима када је за одређено кривично дело прописана казна затвора или новчана казна, новчана казна представља алтернативу казни затвора или је и казна затвора алтернативна новчаној казни. Односно, да ли се телеолошким тумачењем може закључити да оваквим законским решењима новчана казна суштински не представља алтернативу казни затвора већ да се, евентуално, обе казне налазе у “међусобној алтернацији”?!

У нашем правном систему ово питање није предмет спорења јер се законодавац одлучио за решење по којем се само казна затвора може изрећи као главна казна. Консеквентно томе, новчана казна у случајевима када се изриче уз казну затвора представља искључиво споредну казну.

Навели смо да је у великом броју савремених кривичних законодавстава казна затвора прописана за практично сва кривична дела, осим ретких изузетака, као и да могућност замене казне затвора новчаном казном представља аргумент да се ради о правој алтернативи казни затвора. Међутим, у упоредном праву, постоје и супротна решења.¹² Наиме, Кривични закон Бразила из 1994. године прописује искључиву примену казне затвора само за четвртину прописаних инкриминација, истовремено казну затвора и новчану казну за половину и алтернативно за четвртину укупног броја инкриминација.

Овакав пример указује да казна затвора не представља доминантну кривичну санкцију, нити да ово законодавство, начином на који прописује казне, дефинише да је новчана казна алтернатива казни затвора. Дакле, може се закључити да паралелно постоје и системи код којих је новчана казна предвиђена за велики број кривичних дела, па се она, аналогно супротној аргументацији, не може сматрати алтернативом казни затвора и због свог положаја у систему кривичних санкција, учесталости прописивања, изрицања и примене.

Претходно изнета аргументација има за циљ да укаже да новчана казна прописана по систему фиксних износа представља аутономну и традиционалну кривичну санкцију, али не и традиционалну алтернативу казни затвора. За разлику од овог система прописивања, мишљења смо да успостављање новог система одмеравања новчане казне у дневним износима

---

¹² Тако бразилски кривични закон од 213 кривичних дела, само 62 кажњава казном затвора, 98 казном затвора и новчаном казном истовремено и 53 казном затвора или новчаном казном, D. Gonzales, A. Garita, *La muta en los codigos penales latino-americanos*, Travaux de L'I.L.A.N.U.D. Buenos Aires, 1990, p. 104, цитирано према: Žan Pradel, *Komparativno krivično pravo – sankcije*, Beograd, 2009, 30.

нема само за циљ да допринесе њеној ефикаснијој примени и правичнијем начину одмеравања, већ и да, истовремено, измени и допуни њену функцију, омогућавајући да постане кривична санкција којом се и успешно алтернира изрицање краткотрајних казни затвора.

4. НОВЧАНА КАЗНА У ДНЕВНИМ ИЗНОСИМА И КАРАКТЕР АЛТЕРНАТИВЕ КАЗНИ ЗАТВОРА

Разматрајући схватање да новчана казна представља традиционалну алтернативу казни затвора указали смо на аргументацију која је супротна том ставу. Историјат примене новчане казне, њена сврха и место у систему кривичних санкција, односно казни, указује на њену аутономност. Чињеница да је у периоду „апсолутизације“ казне затвора и оштрих критика краткотрајних казни лишења слободе новчана казна почела да се примењује као супститут овој казни не може да промени њену основну функцију и циљ. Изнето се, искључиво, односи на новчану казну која се традиционално у законодавствима прописивала по систему одређених (фиксних) износа.

Настанак и развој система новчане казне у дневним износима резултат је напора да новчана казна постане правичнија кривична санкција и да њеном применом учиниоци кривичних дела буду кажњени у складу са својим имовним стањем и финансијским могућностима, чиме се, у првом реду, омогућује шира реализација принципа индивидуализације казне.

Садржину овог система представља утврђивање броја дана казне, као када се одмерава казна затвора, према општим правилима за одмеравање казне, након чега се израчунава вредност једног дневног износа утврђене казне. Новчана казна се изриче у износу који представља производ утврђеног броја дана и вредности једног дневног износа.

Систем подразумева да су претходно законом прописани минимални и максимални број дана који се утврђује, као и минимална и максимална вредност дневног износа одмерене казне. Утврђивање висине једног дневног износа, унутар прописаног распона, најчешће се израчунава узимањем свих годишњих прихода учиниоца кривичног дела који се умањују за расходе и нужне трошкове и поделе са бројем дана у години.

Прописивање новчане казне у дневним износима указује на неколико суштински битних околности везаних за кажњавање учинилаца кривичних дела. Као прво, распон у броју прописаних дана (као код казне затвора) омогућује одмеравање казне према објективним критеријума као што су тежина кривичног дела, околности код којима је извршено дело, последицама дела итд.

Друго, износ минималне и максималне вредности једног дана прописује се у широком распону који омогућава индивидуализацију новчане казне према субјективним критеријумима, односно према степену кривице,

понашању након извршеног дела, ранијем животу и другим околностима које се односе на личност учиниоца, али, пре свега, финансијској ситуацији и имовном стању учиниоца, потребама чланова његове породице или лица које издржава, другим нужним расходима, итд.

На тај начин омогућава се суду да за исти утврђени број дана изрекне новчану казну у износу који може да буде и више хиљада пута већи према имућном учиниоцу кривичног дела у односу на учиниоца лошег имовинског стања. Дакле, суд, применом овог система, прилагођава висину изречене новчане казне финансијским и имовинским могућностима учиниоца и омогућује њену правичну индивидуализацију.

Трећу околност, по нама најзначајнију, представља чињеница да применом овог система новчана казна постаје права алтернатива краткотрајној казни затвора. Наиме, систем је осмишљен на начин да суд утврђује казну у данима (као кад одмерава казну затвора), најчешће, од једног до највише сто осамдесет или триста шездесет дана, који множи са утврђеном новчаном вредношћу једног дневног износа.

Дакле, одмеравање и утврђивање казне у данима (затвора) и истовремено одмеравање и изрицање новчане казне учиниоцу кривичног дела представља основу за схватање да новчана казна у дневним износима одређује овој казни карактер алтернативе казни затвора.

4.1. Развој система новчане казне у дневним износима и допринос развоју карактера алтернативе казни затвора

Систем новчане казне у дневним износима се по први пут појавио на европском континенту у кривичном законодавству Финске 1921. године, затим Шведске 1931. и Данске 1939. године. У Аустрији и Немачкој се примењује од 1975. године, у Мађарској од 1978. године, у Француској и Португалу од 1983. године, а нешто касније је и у Пољској, Шпанији и Швајцарској.¹³ У Енглеској, на пример, систем новчане казне у дневним

---

¹³ Изузимајући одређене државе Јужне Америке, Финска, Данска и Шведска представљају једине државе у којој је новчана казна у дневним износима предвиђена у првој половини прошлог века, иако су током двадесетих и тридесетих година кривична законодавства Италије, Немачке, Аустрије, Швајцарске и Холандије доживела суштинске реформе. Нека законодавства нпр. италијанско, холандско, норвешко и исландско никада нису прихватиле овај систем, нити су разматрали напуштање система новчане казне у одређеном износу. Видети: Hans J. Albrecht, *Sanction Policies and Alternative Measures to Incarceration: European Experiences with Intermediate and Alternative Criminal Penalties*, UNAFEI Resource Material Series No. 80, Tokyo, 2010, str. 33-34. Доступно на: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No80/No80_07VE_Albrecht.pdf, приступ: 15. септембар 2018. године.

износима није заживео. Уведен је 1991. године, али се убрзо, након неколико месеци примене, одустало од примене.¹⁴

Занимљиво је да се овај систем почео рано да се примењује у државама Латинске Америке, на пример на Куби од 1936. године, у Бразилу од 1969. године, Боливији од 1972. године, Мексику од 1984. године.¹⁵ Када је реч о САД, слично као и у Енглеској, новчана казна у дневним износима нема законску основу, нити традицију примене. У литератури се наводе примери спроведених пилот пројеката и законодавних решења у неким од савезних држава у којима је тек недавно уведен систем новчане казне у дневним износима.¹⁶

Законодавства која предвиђају систем новчане казне у дневним износима, као једини или примарни, садрже различита решења која се односе на утврђивање минималног и максималног броја дана казне, минималне и максималне вредности дневних износа, начин одмеравања, околности које се узимају у обзир приликом утврђивања финансијских могућности учинилаца кривичних дела и замене неплаћене казне. Навешћемо неколико примера.

Фински Кривични законик прописује да се новчана казна изриче по систему дани-новчана казна, али не и као једини, већ примарни у односу на систем новчане казне у одређеном износу. Применом примарног система, новчана казна се одмерава у распону од једног до сто двадесет дана, код стицаја кривичних дела двеста четрдесет, а новчани износ једног дана казне израчунава се као шездесети део месечних примања осуђеног лица, умањен за порезе и постојеће нужне расходе. У случају неплаћања новчане казне

---

¹⁴ Акт је ступио на снагу октобра 1992. године, примењивао се до 1993. године када је усвојен нови Criminal Justice Act којим је напуштен систем дани новчана казна. Систем није заживео јер је дошло до читавог низа проблема у практичној примени. Видети: Andrew Ashworth, *Sentencing and Criminal Justice*, Fourth edition, Cambridge, 2005, 303-305.

¹⁵ E. W. Zedlewski, *Alternatives to Custodial Supervision: The Day fine*, National Institute of Justice, Washington, 2010, 5.

¹⁶ 1988. и 1989. године започети су пилот пројекти пред судовима у Ричмонду и Милвокију: *Criminal Court of Richmond County, Staten Island Project and Milwaukee Municipal Court Experiment*. У Алабама, Оклахоми и на Аљасци 2009. године је започето са применом система новчане казне у дневним износима. Видети: E. W. Zedlewski, *Op. cit.*, str. 5-6. Такође, наводе се и примери пилот пројеката у Аризони - Maricopa County, Ајови - Des Moines, Конектикату - Bridgeport и Орегону - Marion, Malheur, Coos, Josephine Counties. Видети: Susan Turner, Joan Petersilia, *Day Fines in Four U.S. Jurisdiction*, RAND prepared for National Institute of Justice, 1996, доступно на: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/pr/163409.pdf>, приступ: 15. септембар 2018. године. Видети и: *How to use Structured Fines (Day Fines) as an Intermediate Sanction*, Bureau of Justice Assistance, Vera Institute of Justice, Monograph, Washington, 1996, доступно на: http://www.vera.org/sites/default/files/resources/downloads/How_to_use_day_fines.pdf, приступ 15. септембар 2018. године.

предвиђена је замена новчане казне за казну затвора, али не у трајању који је одређен приликом утврђивања броја дневних износа. Законско решење предвиђа да се свака три дана утврђене новчане казне замењују за један дан казне затвора, уз ограничење да укупно трајање казне затвора не може бити краће од четири нити дуже од шездесет дана.¹⁷

Шведски Кривични законик прописује да се, према систему дневних износа као примарном, новчана казна одмерава у трајању између тридесет и сто педесет дана (двеста дана код стицаја кривичних дела), док вредност износа једног дана износи минимално тридесет а највише хиљаду шведских круна, док је најмањи могући изречени износ новчане казне у дневним износима четиристо педесет шведских круна. Приликом одмеравања суд утврђује износ новчане казне на основу прихода, имовине, обавеза према другим лицима које издржава, као и других економских могућности. Неплаћена новчана казна замениће се казном затвора у трајању не краћем од четрнаест дана и не дужем од три месеца.¹⁸

Немачки Кривични законик прописује да се новчана казна одмерава по систему дани новчана казна и одмерава се у трајању између пет и триста шездесет дневних износа. Суд одмерава новчану казну узимајући у обзир личне и финансијске околности учиниоца. Вредност дневног износа израчунава се на основу дневног прихода учиниоца (или прихода који је могао да оствари) и може да износи најмање један еуро, а највише тридесет хиљада еура. Приликом одмеравања новчане казне суд може узети у обзир имовину и друге факторе на основу којих ће утврдити вредност једног дневног износа.¹⁹

У Француској новчана казна у дневним износима се може одмерити у трајању до триста шездесет дана, док вредност дневног износа не може бити већа од хиљаду еура. Суд приликом одмеравања новчане казне узима у обзир приходе и нужне расходе учиниоца.²⁰

---

¹⁷ Кривични законик Финске, други део „Новчана казна, замена казне и новчани налози“. The Criminal Code of Finland, 38/1889, (amandments up to 2012 included), доступан на: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>, приступ: септембар 2015. године. Међутим, Lappi-Seppala наводи да се два дана утврђене новчане казне замењују за један дан затвора. Вероватно је у међувремену дошло до измене ове законске одредбе јер закон који нам је био доступан на енглеском језику укључивао је измене закључно са 2012. годином. Видети: Tappio Lappi-Seppala, Imprisonment and Penal Policy in Finland, *Scandinavian Studies in Law*, Vol 54, 2009, 337. Према истом извору наводи се да је укупно учешће новчане казне у структури изречених кривичних санкција у Финској око 60%, или између 35.000-40.000, док тужиоци, с друге стране, изрекну око 200.000 новчаних налога.

¹⁸ Шведски Кривични законик, Поглавље 25. „О новчаној казни“.

¹⁹ Немачки Кривични законик, члан 40.

²⁰ Француски Кривични законик, члан 131-5.

Шпански Кривични законик садржи мало другачији приступ. Наиме, новчана казна се одмерава у трајању између десет дана и две године, а код кривичне одговорности правних лица у трајању до пет година. Вредност дневног износа је између два и четири стотине евра, док за правна лица износи између тридесет и пет хиљада евра. Приликом одмеравања суд узима у обзир финансијску ситуацију осуђеног, укупне приходе и расходе, обавезе према члановима породица и друге накнаде, али и друге околности које се односе на имовину учиниоца кривичног дела. У случају неплаћене новчане казне осуђени се упућује на издржавање казне затвора тако што се утврђена два дана новчане казне замењују једним даном казне затвора. Уколико се неплатива казна суплементира казном рада у јавном интересу онда се један дан новчане казне замењује једним даном рада у јавном интересу.²¹

Пољски Кривични законик прописује новчану казну у дневним износима која се може одмерити између десет и триста шездесет дневних износа. Вредност дневног износа не може бити мања од десет пољских злота нити већа од две хиљаде. Приликом израчунавања висине дневног износа суд узима у обзир приходе учиниоца, личну и породичну ситуацију, укупну имовину али и способност да остварује зараду.²²

Кривични законик Републике Србије (КЗ)²³ предвиђа оба система новчане казне, али нови систем, који назива новчаном казном у дневним износима (члан 49.) поставља као примарни, а стари систем поставља као супсидијарни (члан 50).²⁴ Новчана казна у дневним износима одмерава се тако што се прво одређује број дневних износа, а затим висина једног дневног износа. До износа новчане казне суд долази множењем утврђеног броја дневних износа са утврђеном вредношћу једног износа.

Број дневних износа не може бити мањи од десет нити већи од триста шездесет, а број дневних износа се одмерава на основу општих правила за одмеравање казне из члана 54. КЗ. Висина једног дневног износа новчане казне утврђује се тако што се разлика између прихода и нужних расхода учиниоца кривичног дела у претходној календарској години подели са бројем дана у години. Један дневни износ не може бити мањи од петсто динара нити већи од педесет хиљада динара. У циљу утврђивања висине дневног износа суд може да захтева податке од банака или других финансијских установа, државних органа или правних лица који су дужни да доставе тражене податке и не могу се позвати на заштиту пословне или друге тајне. Међутим, уколико се не могу прибавити веродостојни подаци о

---

²¹ Шпански Кривични законик, чланови 50. и 53.

²² Пољски Кривични законик, члан 33.

²³ "Службени гласник Републике Србије" број 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016;

²⁴ Зоран Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2016, 238.

приходима и расходима учиниоца, или уколико он не остварује никакав приход, суд може на основу расположивих података, по слободној процени, утврдити висину једног дневног износа новчане казне. Ако није могуће утврдити висину дневног износа новчане казне ни на основу слободне процене суда, или би прибављање таквих података знатно продужило трајање кривичног поступка, суд, према члану 50. КЗ, изриче новчану казну у одређеном износу у оквиру најмање и највеће мере новчане казне, односно у износу не мањем од десет хиљада динара и не већем од милион динара (десет милиона код кривичних дела учињених из користољубља), према правилима предвиђеним у ставу 2. овог члана.

Ако осуђени не плати новчану казну, или плати само један њен део, суд ће новчану казну заменити казном затвора тако што ће за сваких започетих хиљаду динара новчане казне одредити један дан затвора, с тим што казна затвора не може бити дужа од шест месеци, а уколико је изречена у износу већем од седамсто хиљада динара, казна затвора не може бити дужа од једне године. Неплаћена новчана казна може се заменити и казном рада у јавном интересу тако што ће суд за сваких започетих хиљаду динара новчане казне одредити осам часова рада у јавном интересу, с тим да рад јавном интересу не може бити дужи од триста шездесет часова.

Статистички подаци показују да новчана казна представља у неколико европских држава кривичну санкцију која се најчешће изриче учиниоцима кривичних дела. Међу њима највећи број држава чине оне које прописују систем новчане казне у дневним износима, али и одређени број држава код којих новчано кажњавање учинилаца кривичних дела, без обзира на систем одмеравања, представља основни облик реаговања на блаже и средње тешке облике криминалног понашања.

Према подацима за 2006. годину, објављеним у *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* из 2010. године,²⁵ новчана казна је пунолетним учиниоцима кривичних дела најчешће изречена у следећим државама (у процентима): Белгија 91.9, Финска 87.5, Данска 87.2, Немачка 79.8, Португал 75.9, Енглеска и Велс 71.5, Северна Ирска 68.2, Француска 37.9. Према подацима из *European Sourcebook* објављеним за 2014. годину,²⁶ проценти су врло слични (без података за Белгију): Финска 87.9, Данска 83.9, Немачка 70.0, Португал 67.5, Енглеска и Велс 65.3, Северна Ирска 63.0, Грчка 47.9 (само 8.2 у 2006. години), Француска 39.5.

Имајући у виду економске предности новчане казне у односу на друге казне и кривичне санкције, велики број држава је, са циљем побољшања

---

²⁵ Marcelo Aebi et al, *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, Fourth Edition, Den Haag, 2010, 216.

²⁶ Marcelo Aebi, et al, *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, Fifth Edition, Helsinki, 2014, 196.

ефикасности у примени ове казне, у последњем периоду новелирало своја законодавства и определио се за увођење система новчане казне у дневним износима као основног (или примарног) система одмеравања новчане казне.

Прописивање система новчане казне у дневним износима у све већем броју кривичних законодавства има за циљ да унапреди функционисање и ефикасност целокупног система кривичног правосуђа, чиме се кажњавање, уместо лишавања слободе учинилаца кривичних дела као израз пост-модернистичког пунитивизма, усмерава ка њиховој имовини. У том смислу, представљени статистички подаци указују да је унапређивање ефикасности кривичноправних система у економски и политички стабилним друштвима, могућа.

Иако се и у нашем кривичном законодавству, након новела 2006. године, предвиђа систем новчане казне у дневним износима као примарни, статистички подаци показују да је примена новчане казне у структури изречених кривичних санкција, последњих година, на најнижем нивоу, чак и испод 10%.

Очекивања од новог система новчане казне била су велика како од стране законодавца, тако и од најшире научне јавности, међутим, како то често пракса док нас показује, након скоро декаде од увођења, резултати примене новог система одмеравања новчане казне практично не постоје па је и делотворност новчане казне у систему кривичног кажњавања битно умањена.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Приликом анализе новчане казне као дела система кажњавања учинилаца кривичних дела од најранијих до савременог периода, представљања оспоравања и предности ове у односу на друге казне за кривична дела која се могу сврстати у блажа или кривична дела "средњег криминалитета", представљања различитих система одмеравања, указивања на настанак и развој система одмеравања новчане казне у дневним износима у упоредном кривичном законодавству, основно питање које је захтевало одговор је да ли се новчана казна може сматрати алтернативном казни затвора, односно да ли она према начину одмеравања представља алтернативу казни затвора и тј. да ли је алтернација једна од карактеристика новчане казне.

Преиспитујући генерални став заступљен у кривичноправној литератури да новчана казна представља основну алтернативу казни затвора, а имајући у виду да савремено кривично законодавство карактерише, између осталог, и настанак и развој читавог система кривичних санкција које представљају нове алтернативе казни затвора, у раду смо представили

аргументе на основу којих се новчана казна, која се одмерава по систему у одређеном (фиксном) износу не може сматрати алтернативном казни затвора.

С друге стране, настанак и развој другачијег система одмеравања – систем новчане казне у дневним износима, који је све заступљенији као примарни систем у великом броју савремених кривичних законодавстава, у основи садржи и према начину одмеравања потврђује алтернацију као карактеристику новчане казне. Одмеравање броја дана казне ("затвора") уз изрицање новчане казне одлучујући је аргумент за утврђивање алтернативног карактера новчане казне и епитета нове алтернативе казни затвора.

Zdravko GRUJIĆ, LL.D.

Assistant Professor, Faculty of Law

University of Priština temporary settled in Kosovska Mitrovica

A FINE
- REEXAMING THE ALTERNATION AS A CHARACTERISTIC OF THE
SANCTION -

Summary

The fine is one of the oldest criminal sanctions, observed from the period characterized by the monistic system of punishment. As part of the system of criminal sanctions, it is prescribed in all modern criminal justice systems, in different modes of measurement, manner of enforcement and effects of application. The fine is also a part of the system of criminal sanctions in the Republic of Serbia, although its representation in the structure of the imposed criminal sanctions has been in constant decline, in the last period, and the effectiveness has been significantly reduced. The new criminal sanctions prescribed with the Criminal Code from 2006, or new alternatives to imprisonment, raises the question of whether a fine is, according to its nature, an alternative to imprisonment. Although a large number of authors in domestic and foreign doctrine proceeds from the view that a fine is a basic alternative to prison sentences, the aim of this paper is to re-examine the alternation as a characteristic of this criminal sanction.

Keywords: a fine, alternatives to imprisonment, characteristic of the sanction

ЛИТЕРАТУРА

Aebi M. et al, *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, Fourth Edition, Den Haag, 2010;

Aebi, M. et al, *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*, Fifth Edition, Helsinki, 2014;

Albrecht, H. J. *Sanction Policies and Alternative Measures to Incarceration: European Experiences with Intermediate and Alternative Criminal Penalties*, UNAFEI Resource Material Series No. 80, Tokyo, 2010;

Ashworth, A. *Sentencing and Criminal Justice*, Fourth edition, Cambridge, 2005,

Bishop, N. *Non-Custodial Alternatives in Europe*, HEUNI, Publication Series No. 14, Helsinki, 1998;

Gonzales, D., Garita, A. *La muta en los codigos penales latino-americanos*, Travaux de L'I.L.A.N.U.D. Buenos Aires, 1990;

Ђорђевић, Ђ. Одмеравање новчане казне, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, број 3, Београд, 1998;

Ђорђевић, Ђ. Новчана казна у КЗ Србије и проблеми њене примене у пракси, *Актуелна питања кривичног законодавства (нормативни и практични аспекти)*, Златибор, 2012;

Јовашевић, Д. Примена новчане казне у сузбијању криминалитета – право, теорија и пракса Републике Србије, *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 2014;

Кривични законик Републике Србије "Службени гласник Републике Србије" број 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016;

Јовашевић, Д. *Кривично право – општи део*, Београд, 2010;

Лазаревић, Д. *Краткотрајне казне затвора*, Београд, 1974;

Lappi-Seppala, T. Imprisonment and Penal Policy in Finland, *Scandinavian Studies in Law*, Vol 54, 2009;

Мрвић-Петровић, Н., Ђорђевић, Ђ. *Моћ и немоћ казне*, Београд, 1998;

Novopivec, P. Sistem sankcija, alternative kazni zatvora i ljudska prava, *Prava čoveka i savremena kretanja u kriminalnoj politici*, Beograd, 1989;

Pradel, Ž. *Komparativno krivično право – sankcije*, Beograd, 2009;

Радоман, М. *Пенологија и систем извршења кривичних санкција*, Нови Сад, Београд, 2003;

Републички завод за статистику, Пунолетни учиниоци кривичних дела – пријаве, оптужења, осуде 2014, Билтен број 603, Београд, 2015;

Срзетић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Љ. *Кривично право СФРЈ – општи део*, Београд, 1990;

Стојановић, З. *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2016;

Стојановић, З. Везаност суда казним распонима новчане казне – прилог тумачењу одредаба о минимуму и максимуму новчане казне, *Crimen*, Број 1, 2012;

Стојановић, З. *Кривично право – општи део*, Београд, 2010;

Turner, S., Petersilia, J. *Day Fines in Four U.S. Jurisdiction*, RAND prepared for National Institute of Justice, 1996;

Шкулић, М. Алтернативне кривичне санкције – појам, могућности и перспективе, *Алтернативне кривичне санкције и поједностављене форме поступања*, Canada – Serbia Judicial Reform Project, Београд, 2009;

Zedlewski, E. W. *Alternatives to Custodial Supervision: The Day fine*, National Institute of Justice, Washington, 2010;